

Venla Liikala

TYYLIMOKA VAI VALLANKUMOUKSELLINEN VAATE

Asenteet naisten farkkuja kohtaan 1960-luvun
aikakauslehdissä ja mainoksissa

TIIVISTELMÄ

Venla Liikala: Tyylimoka vai vallankumouksellinen vaate: Asenteet naisten farkkuja kohtaan 1960-luvun aikakauslehdissä ja mainoksissa

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Historian tutkinto-ohjelma

Lokakuu 2025

Tutkielmassani tarkastelen naisten farkkujen käyttöön kohdistuneita asenteita 1960-luvulla aikakauslehtien ja mainosten pohjalta. Olen poiminut aikakauslehdistä ja mainoksista katkelmia ja lehtijuttuja, joista tutkin niiden sisältämiä representaatioita eli tekstillisiä esityksiä. Toisin sanoen tarkastelen erilaisia kuvauksia ja adjektiiveja, joita farkuista ja niitä käyttävistä naisista lehtijutuissa ja mainoksissa käytetään. Olen ottanut katkelmia useista lehdistä, kuten *Suosikki*, *Elokuva-Aitta* ja *Iskelmä*. Tutkimuskysymykseni on ”Miten naisten farkkuihin ja niihin pukeutuviin naisiin suhtauduttiin 1960-luvun aikakauslehdissä ja mainoksissa?”.

Naisten housut tulivat Suomessa käyttöön jo 1900-luvun alussa, mutta tällöin niiden käyttö oli hyväksyttävää vain rajoitetusti urheilu- ja työkäytössä. Kuitenkin toisen maailmansodan jälkeen naisten housujen käyttö alkoi yleistymään erityisesti länsimaissa nuorisokulttuurin siivittämänä, mikä toi farkut myös hiljalleen suomalaisen nuorison keskuuteen. Nuorisokulttuuriin kuului esimerkiksi nuorten omanlainen musiikki, lehdet ja muoti. Nuorisolle suunnattu mainonta oli myös omiaan ruokkimaan voimistuvaa kulutuskulttuuria, jonka myötä farkut mahdollisesti yleistyivät vielä enemmän. Nuorisokulttuurin siivittämänä myös tytöt ja naiset alkoivat pukeutumaan farkkuihin.

Tutkielmani perusteella voidaan sanoa, että naisten farkkuihin kohdistui hyvin monenlaisia asenteita. Lehtijuttujen perusteella erityisesti vanhemmat sukupolvet eivät asennoituneet kovinkaan positiivisesti naisten farkkuja kohtaan. Nuoriso puolestaan näki ne esimerkiksi kapinoinnin välineenä, jolla pystyttiin haastamaan aiempien sukupolvien arvot ja normit. Haluan kuitenkin todeta, ettei jako ollut suinkaan näin yksinkertainen vaan farkkujen käyttö hyväksyttiin tai sitä paheksuttiin iästä ja sukupuolesta riippumatta. Kuitenkin hiljalleen asenteet muuttuivat selvästi myönteisempään suuntaan ja naisten housujen käyttö hyväksyttiin myös vapaa-ajalla sekä virallisemmissä työtehtävissä.

Avainsanat: naisten housut, farkut, 1960-luku, nuorisokulttuuri, nuoriso, muoti, aikakauslehdet, mainos

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: [Listaa tähän kaikki tekoälysovellukset ja niiden versiot, joita olet käyttänyt tutkielmaprosessin aikana.]

Käyttötarkoitus: [Kuvaa tähän yksityiskohtaisesti, mihin tarkoitukseen ja miten tekoälyä on sovellettu opinnäytteeseen tutkielmaprosessin aikana.]

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: [Luettele tähän kaikki opinnäytteen vaiheet ja osiot, joissa tekoälyä on tutkielmaprosessin aikana käytetty.]

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällys

1. Johdanto – farkut jalkaan ja menoksi.....	1
1.1 Tutkimusaihe.....	1
1.2 Naisten housujen historia ja nuorisokulttuuri	2
1.3 Rajaukset ja käsitteet.....	4
1.4 Tutkimusmenetelmä ja aikaisempi tutkimus.....	5
2 Aikakausilehdet ja niiden sisältämät representaatiot	7
2.1 Nuorisomainonta nuorisomuodin edistäjänä.....	7
2.2 Asiaa nuorisolehdistä	8
2.3 Kuvailuja naisista ja farkuista	10
3 Puolesta ja vastaan – mistä asenteet kumpusivat?	17
3.1 Vanhat tavat historiaan.....	17
3.2 Kohti uudenlaista tulevaisuutta	19
4 Yhteenveto – tasa-arvoa ja farkkuja.....	20
Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	22

1. Johdanto – farkut jalkaan ja menoksi

1.1 Tutkimusaihe

”Onko risaisilla farmarihousuilla ja pitkällä tukalla järjellinen tarkoitus?”¹ Tämä lause kuvaa mielestäni hyvin 1960-luvulla vallinneita asenteita farkkuja kohtaan yleisesti. Se kuvaa myös 1960-lukua ylipäättään muutoksen vuosikymmenenä. Tutkielmani tavoitteena on kuitenkin selvittää, miten juuri naisten farkkuihin suhtauduttiin 1960-luvun pääosin nuorille suunnatuissa aikakauslehdissä ja mainoksissa. Lisäksi tavoitteenani on myös selvittää, miten housuja käytettäviin naisiin suhtauduttiin näissä samaisissa aikakauslehdissä ja mainoksissa. Toisin sanoen tutkin, minkälaisia asenteita sekä naisten farkkuja, että niiden käyttäjiä kohtaan löytyy näistä kyseisistä lähteistä. Käytännössä siis tarkastelen esimerkiksi erilaisia kuvauksia ja adjektiiveja, joilla farkkuja ja niitä käyttäviä naisia kuvaillaan. Olen tutkielmaani varten ottanut pari esimerkkiä myös vanhemmille ihmisille suunnatusta Suomen Kuvalehdestä, jotta saisin jonkin verran vertailtua asenteita aikuisten ja nuorten välillä. Valitsin aikakauslehdet ja mainokset lähteikseni siitä syystä, että uskon niiden heijastavan edustamansa aikakauden asenteita parhaiten, sillä toimittajien lisäksi niihin kirjoittivat myös lukijat eli tavalliset kansalaiset. Mainostenkin kohdalla niissä pyrittiin markkinoimaan tuotteita kansalaisille, joten uskon niiden kertovan, mikä siihen aikaan oli muodissa pinnalla. Tutkimuskysymykseni onkin siis ”Miten naisten farkkuihin ja niihin pukeutuviin naisiin suhtauduttiin 1960-luvun aikakauslehdissä ja mainoksissa?”.

Aloitin tutkielmani erittelemällä hieman kontekstia, joka naisten farkkujen ympärillä on sekä tutkimuksen taustaa. Kerron esimerkiksi rajauksista ja käsitteistä sekä aikaisemmasta tutkimuksesta. Lisäksi avaan muun muassa sitä, millaisia tekijöitä farkkujen yleistymisen takana oli ja mikä johti siihen, että niistä tuli erityisesti nuorison keskuudessa suosittuja. Sen jälkeen käsittelen jonkin verran löytämäni aikaisempaa tutkimusta aiheeseen liittyen. Aikaisemman tutkimuksen läpikäynnin jälkeen tiivistän vielä lyhyesti päätekijät, jotka

---

¹ Michel Friedman, ”Maailmanlopun nuoret”, *17 Seitsemäntoista*, NO 3, 1967, 19.

vaikuttivat farkkujen suosioon ja yleistymiseen, jonka jälkeen kerron tarkemmin nuorisolehdistä ja mainoksista. Sitten havainnollistan, minkälaisia adjektiiveja ja kuvailuja näistä aikakauslehdistä ja mainoksista löytyy koskien naisten farkkuja. Tämän jälkeen pohdin tarkemmin syitä erilaisille mielipiteille, joita farkut ovat synnyttäneet. Lopuksi teen vielä yhteenvedon pohdinnoistani.

Valitsin tämän aiheen siksi, että mielestäni sitä on tärkeä tutkia sen takia, että ihmisten käsitys muodista, vaatteista ja niiden soveliaisuudesta on ajassa muuttuva ja aina ajankohtainen. Vaatteet siis kertovat usein yhteiskunnan arvoista ja asenteista sekä voivat paljastaa ihmisten piilossa olevia oletuksia. Nykypäivänä jonkin verran keskustelua herättää esimerkiksi miesten hameiden ja mekkojen käyttö, mikä on yleensä mielletty feminiiniseksi. Ihmiset käyvät siis jatkuvasti neuvottelua siitä, minkälaisia vaatteita kenenkin on soveliasta pitää, ja naisten farkut toimivat yhtenä esimerkkinä vaatekappaleista, jotka jo 1950-luvulla rikkoivat perinteistä ajatusta miesten ja naisten vaatteista.

1.2 Naisten housujen historia ja nuorisokulttuuri

Nykypäivän Suomessa farkkuja tai ylipäätään housuja käyttävä nainen on täysin normaali näky, mutta vielä 1950-luvulla naisten housujenkäyttö oli lähes ennennäkemätöntä.² Vaikka naisten housut olivat alkaneet yleistyä teollisuus- ja maataloustöissä sekä urheilukäytössä 1920–1930-luvuilla,³ ei niiden käyttöä vapaa-ajan ulkopuolella esimerkiksi yliopistoissa ja toimistotyössä katsottu hyvällä vielä toisen maailmansodan jälkeenkään.⁴ Lisäksi useat naiset olivat myös sodan aikana pukeutuneet housuihin tehdessään töitä juuri esimerkiksi tehtaissa ja maaseudulla,⁵ mutta niiden käyttö ei kuitenkaan levinnyt liiemmästi niiden ulkopuolelle. Esimerkiksi juuri farkut yhdistettiin usein työväenluokkaan ja kapinalliseen nuorisoon. Oikeastaan naisten housujenkäyttöä kyseenalaistettiin vähintään 1970-luvulle asti ennen kuin niistä tuli osa arkipäiväistä naisten muotia.⁶ Naisten farkut jakoivat siis mielipiteitä yhteiskunnassa niin puolesta kuin vastaan ja tavoitteeni on selvittää, miten tämä näkyy mainoksissa ja aikakauslehdissä 1960-luvulla.

---

² Yle Elävä arkisto, <https://yle.fi/a/20-110613>. Luettu: 9.3.2025.

³ Turunen, 2006, 1.

⁴ Turunen, 2019, 300–301.

⁵ Heinonen & Konttinen, 2001, 116.

⁶ Turunen, 2021, 24, 39.

Suomessa naisten farkkujen yleistymisen takana voidaan sanoa olleen nuoriso. Toisen maailmansodan jälkeen länsimaissa kehittyi nuorisokulttuuri, joka vaikutti merkittävästi nuorisomuodin ja sitä myötä farkkujen yleistymiseen niin miehillä kuin naisillakin. Suomeen nuorisokulttuuri levisi noin 1950-luvun puolessavälissä. Vielä aikaisempina vuosikymmeninä nuorisoa ei nähty oikeastaan erillisenä ikäryhmänä vaan lapsuudesta siirryttiin suoraan aikuisuuteen. Kuitenkin nuorison kehittyessä omaksi kuluttajaryhmäkseen sille alettiin suunnata yhdysvaltalaisista kulttuuria henkiviä tuotteita, kuten vaatteita, musiikkia ja elokuvia. Myös farkkuteollisuus rantautui Suomeen 1950-luvun puolivälissä,⁷ mikä varmasti itsessään lisäsi farkkujen yleistymistä nuorten keskuudessa. Nuorisomuodilla voi siis sanoa olleen melko merkittävä rooli naisten farkkujen yleistymisessä.

Lisäksi farkkujen yleistymiseen vaikutti myös tiedotusvälineiden kehitys ja erityisesti mainosten niin sanottu amerikkalaistuminen. Käytännössä tämä näkyi esimerkiksi amerikkalaistyyllisinä mainoskampanjoina ja ylipäätään visuaalisen mainonnan lisääntymisenä. Elokuvat ja lehdet toivat esiin uudenlaista jenkkimäistä elämäntyyliä, johon kuului esimerkiksi viihdemusiikki, kauneudenhoito sekä muoti.⁸ Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisten kulutus alkoikin lisääntymään ja kehittyvä mainonta vain kiihdytti sitä. Kuitenkin mainonnan lisäksi myös aikakauslehdet saivat uutta nostetta toisen maailmansodan jälkeen. Kilpailu lukijoista oli kovaa, sillä uusia aikakauslehtiä perustettiin ja suomalaisten arvomaailma myös muuttui. Yksi seuraus kovasta kilpailusta oli esimerkiksi se, että lehdet alkoivat panostaa valokuviin, mikä oli merkittävää visuaalisen journalismin kannalta.⁹ Myös nuorisolle suunnatuissa lehdissä hyödynnettiin kuvia ja mainoksia tuomaan visuaalisuutta mukaan, mikä mahdollisesti lisäsi kulutusta ja näin ollen farkkujen suosiota.

Toki suomalaisen nuorison farkkutrendi toisen maailmansodan jälkeen ei ollut mitenkään itsestäänselvyys. Sotien jälkeen Suomessa elettiin pitkään tavarapulan keskellä ja kulutustavaroiden säännöstely loppui vasta vuonna 1952.¹⁰ Ennen kuin farkkuteollisuus käynnistyi Suomessa 1950-luvun puolivälissä nuoret hankkivat siis farkkunsu ulkomailta esimerkiksi Ruotsista. Amerikkalaiset merkkifarkut saapuivat Suomeen puolestaan vasta

---

⁷ Kaarninen, 2006, 11–12, 23–26.

⁸ Heinonen & Konttinen, 2001, 135–136.

⁹ Heinonen & Konttinen, 2001, 154.

¹⁰ Aikasalo, 2000, 204.

1960-luvulla.¹¹ Lisäksi toisen maailmansodan jälkeen länsimaissa naisten muodissa alettiin ihannoimaan feminiinisyyttä, mikä näkyi esimerkiksi leveinä ja pitkinä hameenhelmoina,¹² mikä haastoi varmasti omalta osaltaan naisten housujen käyttöä. Myöskään kulttuurinen muutos Suomessa toisen maailmansodan jälkeen ei tapahtunut hetkessä vaan myös nuoriso kävi vielä tanssahtelemassa tanssilavoilla tangon tahtiin.¹³ Tämä varmasti loi ristiriitoja myös nuorten naisten pukeutumiseen, mutta samalla on myös mielenkiintoista selvittää, miten naisellisuuden ihanne naisten muodissa vaikutti asenteisiin farkkuja kohtaan.

1.3 Rajaukset ja käsitteet

Naisten farkkujen kontekstia esiin tuodessa huomaa, että aihe on hyvin laaja ja siihen liittyy useita samoihin aikoihin kehittyneitä tekijöitä, kuten nuorisokulttuuri, naisten vapautuminen, tiedonvälityksen kehittyminen ja kulutusyhteiskunnan synty. Olisi siis mahdotonta käsitellä aihetta näin laajalla skaalalla, joten olen rajannut aiheen mainonnan ja aikakauslehtien tarkasteluun, sillä se on mielestäni hyvä keino nähdä yleisesti, millä tavalla farkut nähtiin tiedotusvälineissä ja miten niitä markkinoitiin kansalaisille eli millaisia mielipiteitä niistä oli nähtävissä. Tämä tarjoaa myös oivan tavan tutkia, minkälaisia asenteita naisten farkkuja ja niiden käyttäjiä kohtaan taustalla on.

Halusin aluksi myös tarkastella ihan vain naisten housuja yleisesti, mutta se olisi ollut todennäköisesti liian laaja rajaus, joten päädyin farkkuihin, joista tuli ilmiö toisen maailmansodan jälkeen. Kuitenkin, kun rajasin aiheeksi farkut, mukaan tuli oikeastaan automaattisesti rajauksina myös nuoriso ja 1960-luku, sillä ne rajauksina tuottivat eniten lähdeaineistoa. Olen tehnyt rajauksen myös liittyen sukupuoleen, sillä minua kiinnostaa erityisesti aikalaisten suhtautuminen naisten arkiseen housujen käyttöön, joka yleistyi vasta toisen maailmansodan jälkeen. Lisäksi olen rajannut aiheeni Suomeen, koska itseäni kiinnostaa nimenomaan Suomen historia ja mielestäni rajaus on sopivan suppea, vaikka se kattaakin koko Suomen nuorison.

Tutkimukseni keskeisimmät käsitteet ovat naisten farkut, nuorisokulttuuri, mainos ja aikakauslehti. Yleisesti farkut olivat denim-kankaasta valmistetut housut, jotka alkoivat

---

¹¹ Kaarninen, 2006, 26.

¹² Aikasalo, 2000, 257–258.

¹³ Heinonen, 2003, 119.

yleistyä Suomessa 1950-luvulla.¹⁴ Farkuista käytettiin aluksi nimitystä *farmarit* tai *farmarihousut*, mutta myöhemmin niiden nimeksi vakiintuivat *dongarit*¹⁵ ja *farkut*.¹⁶ Käytän tässä tutkimuksessa farmarihousuista myös sanaa farkut, sillä vaikka se on ilmauksena tyyliiltään hieman puhekielinen, niin se on joka tapauksessa vakiintunut nykypäivänä ihmisten käyttöön. Naisten ja miesten farkut erosivat toisistaan esimerkiksi siten, että aluksi naisten farkuissa vetoketju oli housujen sivussa, jotta ne olisivat säädylisemmät.¹⁷ Farkut liittyivät nuorisokulttuuriin, joka levisi Suomeen myös 1950-luvulla. Nuorisokulttuuri on hyvin laaja käsite,¹⁸ mutta tässä tutkielmassa tarkoitan sillä lähinnä nuorten yhteistä ryhmäidentiteettiä, joka sisältää myös nuorille suunnatun musiikin, lehdet ja pukeutumistyyliä. Aion selvittää naisten farkkujen käyttöön liittyviä asenteita mainoksista ja aikakauslehdistä. Aikakauslehdet ovat osa mediaa ja tiedotusvälineitä. Niissä jaetaan laajasti erilaista tietoa esimerkiksi vaatteisiin ja muihin arkisiin asioihin liittyen. Ne myös heijastelevat oman aikansa arvoja, uskomuksia ja asenteita, mikä tekee niistä hyvän ja mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Niissä näkyvät oivallisesti sekä toimittajien että lukijoiden mielipiteet ja arvot.¹⁹ Ne myös sisältävät mainoksia, joiden avulla puolestaan pyritään myymään tuotteita tai palveluja kuluttajille. Tutkielmassani keskityn lehtimainoksiin, joita välitettiin erityisesti nuortenlehdissä,²⁰ sillä niiden avulla saan kuvan siitä, miten farkkuja juuri kohderyhmälle eli nuorisolle markkinoitiin.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja aikaisempi tutkimus

Tutkielmassa aion hyödyntää tutkimusmenetelmänä mainosten ja aikakauslehtien tulkittamista. Ajattelin hyödyntää mainosten ja aikakauslehtien tuottamia representaatioita eli tekstillisiä esityksiä farkuista. Toisin sanoen aion siis selvittää, millaisia adjektiiveja ja muita kuvailuja farkuista ja niitä käyttävistä naisista käytetään mainoksissa ja aikakauslehdissä. Mielestäni tämä on oiva tapa havainnoida erilaisia tulkintoja ja mielikuvia,

---

¹⁴ Yle Elävä arkisto, <https://yle.fi/a/20-110613>. Luettu 28.2.2025.

¹⁵ Dongarit tarkoittivat vielä 1900-luvun alussa leveälahkeisia pitkiä housuja, mutta 1950-luvulla ne vakiintuivat tarkoittamaan farkkuja. [Suomen etymologinen sanakirja](#). Luettu 10.9.2025.

¹⁶ Kaarninen, 2006, 26.

¹⁷ Yle Elävä arkisto <https://yle.fi/a/20-119013>. Luettu 28.2.2025.

¹⁸ Nuorisokulttuuriksi on voitu kutsua esimerkiksi nuorten omaehtoista ryhmätoimintaa tai nuorille suunnattuja kulutustavaroita. Nuorisokulttuuri jakautuu myös useisiin eri alakulttuureihin, joilla on omat piirteensä. Kaarninen, 2006, 12.

¹⁹ Aikasalo, 2000, 21–22.

²⁰ Heinonen, 2006, 111–112.

joita lehdet ja mainokset rakentavat kuvallisten ja tekstillisten esitysten kautta.²¹ Käytän tässä apuna erityisesti nuorille suunnattuja lehtiä *Suosikki* ja *Stump*, sillä niiden jutuista ja mainoksista löytyy melko hyvin kuvauksia farkuista ja naisista farkuissa. Olen ottanut myös nuorille naisille suunnatusta 17 Seitsemäntoista-lehdestä lehtijutun. Lisäksi osa aikakauslehtijutuista on peräisin Suomen Kuvalehdestä, sillä niistä saa tietoa vanhempien ihmisten asenteista farkkuja kohtaan. Osa mainoksista ja lehtijutuista on puolestaan peräisin Elokuva-Aitasta, joka oli nimensä mukaisesti elokuvaan keskittynyt lehti. Olen ottanut osasta näistä lehdistä suoria lainauksia tutkielmaani havainnollistaakseni paremmin, missä yhteydessä tietyt asenteet nousevat esiin. Koen, että nämä lainaukset selkeyttävät omia tulkintojani, joita tulen niistä esittämään ja ilman niitä asenteiden konteksti voisi jäädä hämäräksi.

Selkeyttääkseni tutkimustani avaan myös sitä, miten olen hankkinut käyttämäni aineiston. Kaikki lehtijutut ja mainokset, joita olen tutkielmassani käyttänyt, on hankittu Kansalliskirjaston digitaalisista aineistoista. Rajasin haun koskemaan päivämääriä 01.01.1950-31.12.1969. Välillä aikarajaukset saattoivat myös vaihdella näiden päivämäärien sisällä riippuen siitä, miten paljon löysin materiaalia. Haluan myös huomauttaa, että vaikka aikarajauksessa on mukana koko 1950-luku, niin en ole ottanut siltä vuosikymmeneltä mukaan aineistoa tähän tutkielmaan. Pysin tällä rajauksella vain samaan mahdollisimman laajan kuvan ja aineiston käsittelemästäni aiheesta. Lisäksi rajasin nimekkeet-kohdasta lehdiksi *Suosikin*, *Elokuva-Aitan*, *Stumpin*, *17 Seitsemäntoista-lehden* ja *Suomen Kuvalehden*. Myös muutama *Iskelmän* lehtijuttu tuli osaksi tutkimusta, kun en käyttänyt rajausta lehtien nimekkeissä. Hakusanoja käytin myös monia erilaisia. Farkkuja hain muun muassa nimikkeillä 'farmarihousut', 'farkut', 'dongarit' ja 'farmarit'. Lisäksi muita hakusanoja, joita käytin täsmentämään edellisiä, olivat 'naisten' ja 'tyttöjen'. Hakiessani näillä hakusanoilla käytin yleensä katkaisumerkkinä asteriskimerkkiä sekä yhdistelin eri hakusanoja lausekkeiksi AND-toiminnolla.

Aiheestani löytyy myös jonkin verran aikaisempaa tutkimusta tai ainakin aiheittani läheltä sivuvaavaa tutkimusta. Muun muassa tutkija Arja Turunen on tutkinut naisten housujen käyttöä

---

²¹ Pirinen, 1995, 112.

1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa väitöskirjassaan “Hame, housut, hamehousut? Vai mikä on tulevaisuutemme?": naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohteet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889–1945”. Lisäksi Päivi Aikasalo on tutkinut omassa väitöskirjassaan “Seuratkamme järkevää ja terveellistä muotia: naisten pukeutumisasihanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle” naisten muotia aikakauslehtiä tutkimalla. Nimenomaan naisten farkkuihin kohdistunutta tutkimusta ei juurikaan suomenkielisenä näytä olevan, mutta näissä naisten housujenkäyttöä koskevissa tutkimuksissa käsitellään kyllä myös naisten farkkuja.

2 Aikakauslehdet ja niiden sisältämät representaatiot

2.1 Nuorisomainonta nuorisomuodin edistäjänä

Johdannossa toin jo esiin farkkujen yleistymisen taustalla vaikuttaneita ilmiöitä, kuten tiedotusvälineiden ja median kehittymisen sekä nuorisokulttuurin synnyn. Lisäksi Suomeen alkoi virrata näiden mukana vaikutteita erityisesti Yhdysvalloista, jonka seurauksena uudenlainen kuluttaminen ja kansainvälistyminen sai tuulta alleen. Minkälaisia konkreettisia vaikutteita näillä ilmiöillä siis oli? Miten nämä saivat aikaan sen, että farkuista tuli villitys sekä miesten että naisten muodissa?

Ennen kuin siirryn analysoimaan tarkemmin itse nuorisolehtiä ja farkuista esitettyjä representaatioita, haluan vielä tarkastella näiden ilmiöiden paria merkittävää seurausta eli nuorisomuodin ja nuorisomainonnan syntyä, jotka ovat olennainen osa tutkielmaani, sillä ne mahdollistivat ylipäättään farkkujen yleistymisen. Ensinnäkin nuorisomuoti on itsessään hyvin laaja käsite, sillä se kattaa useita eri tyylejä laidasta laitaan. Nuorisomuoti myös kehittyi ja muuttui melko nopeasti ja se otti erilaisia muotoja, joka osaltaan johtui esimerkiksi muodin kaupallistumisesta. Toisaalta vaikka nuorisomuoti sisälsi useita eri tyylejä, se oli kuitenkin tietynlainen kokonaisuus siinä mielessä, että se erottui voimakkaasti edellisten sukupolvien tavasta pukeutua. Kadulla siis usein selkeästi erotti nuoret vanhemmista. Nuorisomuodin tarkoituksena oli, että nuoriso ilmaisi itseään ja identiteettiään sen kautta. Se oli myös

tietynlainen protesti vanhempien sukupolvien arvoja ja mielipiteitä vastaan. Nuorisomuodin tietynlainen erikoisuus oli myös se, että se usein syntyi alhaalta ylöspäin eli nuoret itse ideoivat ja synnyttivät tyylejä ilman, että muodinluojat olivat osallisia siihen.²² Nuorisomuoti siis aiheutti jonkinlaisen loven sukupolvien väliin. Toisaalta kaikki nuoret eivät myöskään pukeutuneet samalla tavalla, ja varmasti myös esimerkiksi varallisuus vaikutti edelleen pukeutumiseen. Farkkujen muotiin tuloa kuitenkin varmasti edesauttoi nuorisomuodin synty.

Toisaalta oletan, että nuorisokulttuuri sekä siten myös nuorisomuoti ja farkut eivät varmasti olisi levinneet niin laajalti ja suhteellisen nopeasti ilman nuoriin kohdistunutta mainontaa. Esimerkki tuli 1960-luvun alussa Yhdysvalloista, jossa keskityttiin kohderyhmäajatteluun. Näin myös nuorille alettiin suunnata omanlaista mainontaa. Samaan aikaan kuitenkin koko mainosala kehittyi ja mainoksista alettiin tekemään yhä huomiota herättävämpiä sekä moniselitteisempiä, jotta ne erottuisivat massasta. Myös mainonnan symboliikka muuttui ja mainoksissa alettiin käyttämään esimerkiksi elokuvatähtiä ja iskelmälaulajia, joiden avustuksella myytiin esimerkiksi vaatteita ja kauneudenhoitotuotteita. Farkut olivat esimerkiksi sellainen tuote, joiden markkinoinnissa käytettiin apuna nuorten idoleja.²³ Nuorisomainonta siis mahdollisti nuorisomuodin laajenemisen ja myös ehkä tietyllä tavalla sen normalisoitumisen.

2.2 Asiaa nuorisolehdistä

On siis selvää, että farkkujen yleistymisen takana vaikutti monta erilaista tekijää. Tiedotusvälineiden kehitys ja nuorison muodostuminen omaksi hahmotettavaksi ihmisryhmäkseen ovat varmasti merkittävimpiä tekijöitä siitä syystä, että nuorisolehdet ottivat oman paikkansa joukkoviestimien joukossa ja niiden avulla pystyttiin markkinoimaan ja nostamaan esiin farkkujen käyttöä. Mitä nämä nuorisolehdet sitten käytännössä olivat ja mitä ne sisälsivät? Tarkastelemani nuorisolehdet *Suosikki* ja *Stump* olivat nuorisolle suunnattuja aikakauslehtiä, jotka olivat suuntautuneet esimerkiksi nuorisomusiikkiin.²⁴ Kuitenkin *Suosikista* löytyi myös muuta nuorisoa kiinnostavaa ja nuorisolle hyödyllistä tietoa esimerkiksi seksiin, terveyteen ja ammatteihin liittyen.²⁵ Lisäksi nuorisolehdistä oli myös

---

²² Huokuna, 2006, 89–97, 101.

²³ Heinonen, 2006, 106–107.

²⁴ Heinonen, 2006, 112.

²⁵ Yle, <https://yle.fi/a/74-20112309>, 22.5.2025.

erilaisia lukijoiden toimitukseen lähettämiä tarinoita ja kokemuksia sekä myös toimittajien kirjoittamia juttuja. Nuortenlehdissä saatettiin lisäksi haastatella julkkiksia ja nuorten idoleja. Myös mainokset, joissa mainostettiin esimerkiksi vaatteita, olivat yleisiä.²⁶ Nuortenlehdistä löytyi siis sisältöä laidasta laitaan ja ne todennäköisesti antoivat nuorille mahdollisuuden jakaa mielipiteitään heille tärkeistä ja ajankohtaisista aiheista, kuten juuri esimerkiksi musiikista ja muodista. Arvelen myös, että ne mahdollisesti toimivat nuorisokulttuurin jonkinlaisena levittäjänä ja kenties myös ylläpitäjänä, sillä ne nostivat esiin nuorille tärkeitä aiheita ja uusia kansainvälisiä trendejä. Lisäksi arvelen, että nuorisolehdet toimivat melko varmasti uusien trendien välittäjänä muun muassa muodin saralla, sillä jos jutuissa mainittiin esimerkiksi farkut ja niistä julkaistiin edustavia kuvia, se kannusti nuoria pukeutumaan myös farkkuihin.

Myös mainokset toimivat uusien trendien levittäjinä kaupaten kuluttajille uusia tavaroita. Useat tutkimani mainokset, joissa farkkuja mainostetaan, eivät kuitenkaan sisällä kuvia, joista saisi tietoa, miten farkut tai naiset esitetään. Kuitenkin ne usein sisältävät erilaisia adjektiiveja ja melko mahtipontisiakin kuvailuja, joiden avulla pystyn tulkitsemaan niistä heijastuvia asenteita. Monet mainoksista eivät juurikaan erottele sukupuoliä, vaan niissä yleisesti mainostetaan farkkuja kaikille. Kuitenkin uskon, että myös naiset nähtiin potentiaalisena kuluttajaryhmänä niille, sillä nuorisomuoti oli melko yhtenäistä.

Lisäksi niin kuin johdannossa jo kirjoitin, aikakauslehdet ja myös mainokset heijastelevat oman aikakautensa maailmankuvaa, arvoja ja normeja sekä muita käsityksiä maailmasta. Näillä nuortenlehdillä oli melko suuri lukijakunta,²⁷ joten todennäköisesti lehdet kiinnostivat ja palvelivat hyvin lukijoitansa. Tämä puolestaan tarkoittaa, että nuorten tuli todennäköisesti jakaa melko samanlainen arvomaailma sekä keskenään että myös lehtien kanssa ja oletan, että lehdet myös muokkasivat nuorten arvoja ja asenteita. Tämän perusteella otaksun, että lehtien välityksellä saa hyvin selville, millaisia arvoja ja normeja nuoret ylipäättään kannattivat, mutta myös käsityksen siitä, mitä he juuri farkuista ajattelivat.

---

²⁶ Kaarninen, 2006, 34.

²⁷ *Suosikki*-lehden levikki vuonna 1965 oli yli 78 000. Heinonen, 2006, 112.

Onkin mielestäni tärkeää myös pohtia, kenen ääni lehdissä kuuluu, kun tutkitaan niiden sisältämiä representaatioita farkuista. Iso osa nuorisolehtien sisällöstä on toimittajien itse tekemää ja kirjoittamaa, joten toimittajien ääni on varmasti isoin. Kuitenkin myös nuoret kirjoittivat toimitukselle ja heidän kirjoituksiaan julkaistiin myös lehdissä. Lisäksi koska nuorisolehdet sisälsivät mainoksia, myös mainostajien ääni ja asenteet näkyivät lehdissä. Kuitenkin sekä lehtien että mainosten tuotteiden tuli mennä kaupaksi nuorille, joten niiden piti ottaa huomioon nuorten keskuudessa vaikuttavat arvot, normit ja asenteet. Toisaalta nuoriso ja heille suunnatut lehdet olivat aina myös osa ympäröivää yhteiskuntaa, jolloin myös sen arvot ja asenteet näkyvät mahdollisesti jollakin tapaa farkkujen representaatioissa. Tarkoitin tällä oletuksella siis sitä, että esimerkiksi nuorison vanhempien tai muiden auktoriteettien mielipiteet ja asenteet farkkuja kohtaan voivat tulla esiin esimerkiksi nuorten haastatteluissa, jotka on laitettu lehteen. Tutkimissani lehdissä ja mainoksissa kuuluu siis sekä nuorten että lehtien toimittajien ja mainostajien äänet, mutta mahdollisesti myös muun yhteiskunnan äänet. Samoin niissä tulee esiin myös monen eri toimijan asenteet, normit ja arvot.

2.3 Kuvailuja naisista ja farkuista

Asenteet, arvot ja yhteiskunnan normit heijastuvat representaatioina lehtijutuista ja niiden kuvista. Farkkuja esitellään lehdissä monissa eri yhteyksissä ja mainoksissa niitä kuvaillaan myös useilla eri tavoilla. Usein lehtijutuissa farkkuja kuvataan monin eri sanankääntein esimerkiksi jonkun julkkiksen yhteydessä tai fiktiivisessä novellissa, ja mainoksissa farkkuja pyritään lähtökohtaisesti myymään, jolloin niitä pyritään esittelemään mahdollisimman innostavasti ja positiivisesti. Tässä luvussa tarkastelen mainosten ja lehtien luomia representaatioita naisten farkuista ja naisista, jotka käyttivät farkkuja. Käsittelyssäni lehtijutuissa ei aina suoraan mainita nimenomaan naisten farkkuja, mutta lähtökohtaisesti oletan, että erityisesti negatiivinen suhtautuminen niihin ei juurikaan muuttuisi sukupuolesta riippumatta, sillä monissa lukemissani jutuissa paheksutaan nimenomaan nuorisoa.

Kuitenkin eräässä *Suomen Kuvalehden* numerossa kuvaillaan Lukijan pakina nimisessä osiossa melko kärkkäin sanankääntein silloista nuorisomuotia, jossa oman osansa saivat myös erityisesti naisten farkut:

Ehkä. Mutta teineilläkin ja vasta koulu-uraansa aloittelevilla on muotinsa. Tätä nykyä sen ehdottomin tunnus on farmarit – niin pojilla kuin tytöilläkin. Ehkäpä ne pojille arkikäyttöön sopivatkin. Menettelevät kenties tytöilläkin retkeilyasuna, käytännöllisenä vaatekappaleena. Mutta esim. koulupukuna ja kaupunkiasuna farmaripöksyt ovat varsinkin tytöillä hirvittävän rumat.²⁸

Niin kuin esimerkistä tulee ilmi farkuista ja erityisesti naisten farkuista löytyi välillä hyvinkin suoria mielipiteitä. Kirjoittajasta saa tekstin perusteella sellaisen vaikutelman, että hän todennäköisesti kuuluu vanhempaan sukupolveen tai ei ainakaan itse ole enää teini-ikäinen. Tämä voi mahdollisesti selittää osittain sen, miksi kirjoittajan mielipide on niin sanotusti melko ”farkkuvastainen”. Kirjoittajan tekstistä tulee mielestäni esille myös se, että tässä tapauksessa farkkujen ongelma on ensinnäkin niiden ulkonäössä eli siis siinä, että ne ovat hirvittävän rumat. Toiseksi ne vaikuttavat olevan hirvittävän rumat vain tyttöjen päällä, mikä viestii siitä, että kirjoittaja on asennoitunut niin, että naisten ja tyttöjen tulisi näyttää julkisella paikalla aina kauniilta. Tässä esimerkissä korostuu siis negatiivinen asenne sekä farkkuja että niitä käyttäviä naisia kohtaan.

Negatiivinen asenne farkkuja käyttäviä naisia kohtaan tulee ilmi myös muista lehdistä. Nuortenlehti *Suosikissa* haastateltiin erään suosiossa olleen yhtyeen jäseniä. Haastattelussa yksi yhtyeen jäsenistä, 28-vuotias mies, kuvailee tyttöjen pukeutumista dongareihin eli farkkuihin surkuhupaiseksi piirteeksi. ”Se on niin huvittavaa, että se tuo melkein kyyneleet silmiin”, mies jatkaa kommentointiaan.²⁹ Tässäkin tapauksessa mies ei ole enää teini-ikäinen, mikä voi selittää kenties hieman ivallistakin suhtautumista farkkuihin, koska mies ei välttämättä itse pukeudu nuorisomuodin mukaan. Oman tulkintani mukaan kommentista tulee olo, että farkut ovat jollakin tapaa nolo tai säällittävä vaatekappale. Toisaalta tässäkin kommentissa korostuu myös se, että farkut ovat surkuhupaisia vain tyttöjen päällä, sillä poikien farkkumuotia mies ei kommentoi mitenkään. Tästä lehtijutusta paljastuu siis jokseenkin vähättelevä ja ivallinen asenne sekä naisia että farkkuja kohtaan.

---

²⁸ Mäkitalon Iisakki, ”Nuorison muoti”, *Suomen Kuvalehti*, NO 38, 1956, 47.

²⁹ Kosti Heikkilä ja Kari Berg, ”Lyhyesti: Heistä puhutaan Helsingissä”, *Suosikki*, NO 5, 1963, 8.

Lisäksi myös *Elokuva-Aitassa* on lehtijuttu, joka käsittelee naisten suloisuutta. Kirjoittaja vertailee nykyajan (silloin siis 1960-luvun) naisia menneisiin sukupolviin ja pohtii sitä, että nykyajan naiset ovat menettäneet omaa viehkeyttään, koska he haluavat näyttää filmitähdiltä. Kirjoittaja kritisoi esimerkiksi liiallista kauneudenhoitotuotteiden käyttöä, mutta myös farkkuja:

Annan anteeksi 13-14-vuotiaalle tytölle, että hänellä on farmarihousut, valkoiset tennistossut (joissa takana lukee Beatles), polviin saakka ulottuva villapusero hiensyömine kainaloineen, leikkaamaton ja kampaamaton tukka, jonka seasta voi erottaa vain purukumia jauhavan suun. Jos kolmea vuotta vanhempi neitonen ottaa vielä vapauden moiseen pukeutumiseen, tuntuu kuin hiuspörrön alla eivät silloin työskentelisi aivot, vaan holtiton maku ja väärä rentouden tavoittelu.³⁰

Niin kuin aiemmissakin esimerkeissä myös tässä kirjoittaja vaikuttaa vanhemmalta ihmiseltä, joka ehkä kaipaa aiempien sukupolvien tapaa hahmottaa kauneus ja suloisuus. Tulkitsen hänen kirjoitustaan siten, että hän näkee farkut jollakin tapaa lapsellisina, epäkypsinä ja ohimenevänä vaiheena, sillä hän kyllä hyväksyy ne nimenomaan nuorilla tytöillä. Hän pitää kuvailemaansa nuorten tyyliä epäsiistinä ja sotkuisena, mikä kertoo melko negatiivisista ja kielteisistä asenteista farkkuja kohtaan. Toisaalta se paljastaa myös asenteen siitä, että nuorten naisten ja ylipäättään naisten tulisi pukeutua siisteihin ja huolitteluihin asuihin näyttääkseen kauniilta ja ollakseen vakavasti otettavia. Tämä näkyy myös siinä, että kirjoittajan negatiivinen suhtautuminen ei kohdistu pelkästään farkkuihin vaan tyttöjen pukeutumiseen kokonaisuutena. Osansa kirjoittajan arvostelusta saavat myös tennistossut ja villapusero. Koska kirjoittaja haikailee aiempien sukupolvien suloisuutta ja kritisoi nykymuotia, pohdin myös, että kirjoittajalla saattaa olla vastustava asenne muutosta kohtaan. Tässäkin lehtikirjoituksessa asenteet ovat siis melko negatiivisia.

Monissa lehtijutuissa mainitaan farkut myös sellaisissa tilanteissa, jotka eivät liity suoraan niihin vaan ennemminkin niiden käyttäjiin. Tämä voi olla toki ihan sattumaa tai sitten maininnoilla pyritään tarkoituksellisesti luomaan tietynlainen kuva tai tietynlaisia asenteita farkkuja kohtaan niiden käyttäjien perusteella. Esimerkiksi *Suosikista* löysin musiikkia

---

³⁰ Annukka, ”Ole suloinen”, *Elokuva-Aitta*, NO 22, 1964, 26–27.

koskevan lehtijutun, jossa kuvaillaan reissua Lontoon Marquee-klubille. Jo jutun alussa toimittaja kertoo, kuinka klubi on muun muassa tuhansien ”farmarihousukapinoitsijoiden kehto”. Samassa jutussa kerrotaan myös, kuinka klubilla farmarihousuinen tyttö löi espanjalaista turistia nenälle.³¹ Farkkuja käyttävistä nuorista luodaan siis melko kapinallinen ja toisaalta myös väkivaltainen kuva. Toisaalta kun tarkastelen lehtijuttua kokonaisuutena, toimittaja vaikuttaa jopa ihailevan Marquee-klubin tunnelmaa, sillä hän esimerkiksi kuvailee, kuinka ”Marquee on kaikkien kellari- ja rytmiluolien kuningas”. Samalla kun siis toimittaja luo farkkuja käyttävistä nuorista kapinallista kuvaa, hän ei kuitenkaan vaikuta tekevän sitä negatiivisessa mielessä, vaan hänellä on nimenomaan ihaileva asenne nuoria kohtaan. Tämä lehtijuttu on siis hyvin mielenkiintoinen, kun tarkastellaan siitä nousevia asenteita farkkuja ja naisia kohtaan, sillä samaan aikaan, kun niistä käytetään negatiivissävytteisiä representaatioita, niitä käytetään kuitenkin melko ihailevassa mielessä. Lehtijutun tekijän asenne vaikuttaisi siis olevan jopa positiivinen ja ihaileva.

Positiivinen asenne farkkuja käyttäviä naisia kohtaan tulee ilmi myös Elokuva-Aitan lehtijutusta, jossa kirjoitetaan Beatlesin tulevasta elokuvasta ja sen kuvauksista. Yksi lehden toimittajista pääsi Lontoossa valokuvaamaan ja haastattelemaan yhtyeen jäseniä ja seuraamaan heidän toisen elokuvansa kuvauksia. Lehtijutussa pääosin haastatellaan yhtyeen jäseniä, mutta myös kerrotaan, mitä kuvauksissa tapahtui. Toimittaja kuvailee, kuinka ”farmarihousuihin sonnustautunut kaunotar” harjasi yhtyeen jäsenten hiuksia. Myöhemmin hän myös kuvailee tytön olleen pitkä, solakka ja vaaleatukkainen.³² Tässä jutussa vaikuttaa siis siltä, että farkkuja käyttävää naista pidetään kauniina. Toki häntä olisi pidetty kauniina varmasti ilman farkkujakin, mutta tässä kiinnitän huomiota siihen, että farkut eivät myöskään selvästi vie pois hänen kauneuttaan. Nainen on kaunis myös farkut päällä, vaikka tutkimissani aiemmissa lehtijutuissa ne on nähty rumana tai lapsellisena vaatteena. Toisaalta farkuilla myös näyttää olevan ehkä kauneutta lisääväkin vaikutus, sillä ne on päätetty mainita erikseen lehtijutussa. Tämän perusteella farkkuihin suhtaudutaan siis positiivisesti.

Vaikka edellisessä esimerkissä naista, joka piti yllään farkkuja, kuvailtiin kaunottareksi, ne nähtiin toisinaan myös maskuliinisina ja miesmäisinä. *Iskelmä* oli tehnyt eräässä numerossaan

---

³¹ Isto Lysmä, ”Marquee-klubilla”, *Suosikki*, NO 6, 1965, 109.

³² Matti Laitinen, ”Tapasin heidät henkilökohtaisesti”, *Elokuva-Aitta*, NO 9, 1965, 26–27, 42–43.

jutun italialaisesta laulajasta Rita Pavonesta. Lehtikirjoituksessa kuvaillaan hänen ulkonäköään kertomalla muun muassa, kuinka hän on melko lyhyt ja kevyt sekä hitaasti kehittynyt. Toimittaja kuvailee, kuinka Pavonesta tulee mieleen 1920-luvun kuuluisat poikatytöt. Lisäksi toimittaja kertoo, että laulaja pukeutuu mielellään väljään villapuseroon sekä farkkuihin ja että kaukaa katsottuna häntä voisi luulla miksi tahansa katupojaksi tai hameisiin pukeutuessaan peikkotyöksi.³³ Vaikka esimerkissä on paljon kyse myös laulajan fyysisestä ulkonäöstä, farkut kuitenkin lisäävät toimittajan mukaan Pavonen maskuliinisuutta, sillä farkkujen kanssa häntä voisi luulla **katupojaksi**. Kirjoituksessa tulee siis melko selvästi ilmi, että hameet yhdistettiin naiseuteen ja farkut ja ylipäättään housut puolestaan mieheyteen. Farkkuihin suhtauduttiin siis välillä myös maskuliinisena vaatteena.

Olen kuvaillut nyt muutaman esimerkin verran, miten farkkuja käyttävistä naisista on puhuttu ja lisäksi myös tarkastellut jonkin verran farkkujen representaatioita samoissa lehtikirjoituksissa. Jatkan vielä kuitenkin muutaman esimerkin verran itse farkuista. Parissa kirjoituksessa nousee ilmi farkkujen ulkonäkö ja siitä johtuvat ongelmat. Lukiessani juttuja läpi kiinnitin huomiota siihen, että hyvin monessa niistä farkkuja kuvaillaan epäsiistinä vaatteena joko suoraan tai epäsuorasti:

Aika naurettavaa tämä ns. folk-univormu, johon kuuluu maihinnousutakki täyteen tuhrittuna, risaset ja epäsiistit farmarit ja lippalakki. Pidän hirveästi kaikista kivoista ja erikoisista vaatteista, mutta niiden pitää olla siistejä.³⁴

Yllä olevassa lainauksessa puhuu muusikko Anki Lindqvist, jota on haastateltu *Suosikkiin*. Haastattelussa hän kertoo muun muassa tekemästään folk-musiikista ja mainitsee myös folk-univormuista, joista hän ei selvästi pidä. Lindqvist voi toki tarkoittaa esimerkissään ihan oikeasti likaisia farkkuja, mutta silti farkkuja ei lähtökohtaisesti pidetty mitenkään muodollisina tai siisteinä vaatteita. Toinen esimerkki on myös *Suosikista*, mutta tällä kertaa The Boys-yhtyeen haastattelusta, jossa kuvailtiin heidän esitystään:

Kahdeksan viikon ajan esitettiin elokuvateatterissa hurjaa rock-musiikkia. Se oli rinnastettavissa mihin tahansa Keski-Euroopassa esitettävään strip-tease

---

³³ Karl Heiss, ”Rooman pikku (149 cm – 36 kg) jättiläinen”, *Iskelmä*, NO 1, 1964, 12.

³⁴ ”This little bird”, *Suosikki*, NO 4, 1966, 15.

esitykseen. Jokaisena viikonpäivänä kokosi Sali itsensä täyteen villiintynyttä rock-yleisöä, joka jumaloi tuota esiintyjäjoukkoa. Yleisö muistutti nykyisin Englannissa olevia beatnik-nuoria, mutta ainoa poikkeus oli, että nuoret pukeutuivat siistimmin. Tosin kaikilla oli kireät farmarit ja nahkapusero, mutta muuten he olivat siistejä.³⁵

Tässä esimerkissä puolestaan viitataan epäsuorasti siihen, että farkut ovat epäsiistit ja nimenomaan ongelma on vaatteissa eikä niiden pukijoissa. Kirjoittaja huomauttaa farkkujen epäsiisteydestä nostamalla ne erikseen esiin ja korostamalla sitä, että yleisö oli muuten siististi pukeutunut. Molemmissa esimerkeissä tulee siis ilmi, että vaikka farkut olivat monista nuorista muodikkaat niitä ei kuitenkaan nähty kovin siisteinä tai asiallisina. Niihin suhtauduttiin enemmän kenties kapinallisina tai huomiota herättävinä, johon saatettiin myös farkkuja käyttämällä pyrkiä.

Edellä on kuvattu useita lehtijuttuja, joissa farkkuihin ja niitä käyttäviin naisiin on kohdistunut melko negatiivisia asenteita. Kuitenkin farkut nähtiin monissa tilanteissa myös käytännöllisinä ja huolettomina vaatteina. Eräässä kirjoituksessa esiteltiin pukeutumisvinkkejä viileään kesään. Kirjoituksessa pääideana oli esitellä villatakkeja, mutta vinkkejä annettiin myös siitä, mitä niiden kanssa voi käyttää. Reippailuun ehdotettiin tukevammasta langasta valmistettua villatakkia tai pitkähihaista puseroa sekä farkkuja.³⁶ Mukana on myös mallikuvia, jossa naiset esitetään tyylikkäänä myös farkut jalassa. Vaikka farkkuja ei suoraan kuvailla mitenkään, niitä kuitenkin selvästi pidetään tyylikkäänä ja toisaalta myös käytännöllisinä, sillä ne ovat mukana tyylivinkkejä jakavassa lehtijutussa. Se, että farkkuja ei mitenkään korosteta, voi myös kieliä siitä, että ne nähtiin jo ihan tavallisena vaatteena, joka sopii hyvin myös ”muodikkaammille” naisille. Farkkujen normalisoimisesta puhutaan myös erään *Suosikin* numeron muotikatsauksessa:

Wow! Tällaiselta näyttää Carnaby Street aamulla. Erinomaisen pinnanmuodostuksen omaava brittityttö esittelee tyyppillistä tyttöjen farmarimuotia: vaalea materiaali, erittäin vartalonmukaiset, musta nahkavyö,

---

³⁵ Benny Hermansson ja Pentti Helanne, ”Saapuu raiteelle 66”, *Suosikki*, NO 2, 1965, 5.

³⁶ ”kesän viileille rannoille”, *Elokuva-Aitta*, NO 11, 1965, 13.

lippalakki ja tietysti pitkä tukka. [– –] Suomessa housut leikataan väärin, surkean väärin. Vaatetehtailijat luulevat, että kaikki ovat jonkinlaisia prototyyppejä. Vieläkin asennoituminen housutyttöön on Tuppukylässä takapajulla: häntä katsellaan ja takana sitten supistaan. Kuten kuvasta huomaat, niin herrasmiehet oikealla viis välittävät työstä saati sitten hänen housuistaan!³⁷

Tässä esimerkissä siis selvästi toivotaan, että farkkuja pidettäisiin Suomessakin paljon tavallisempaa vaatteena eikä niihin suhtauduttaisi enää niin kielteisesti tai torjuvasti. Siinä farkut nähdään tyypillisenä vaatteena, joita ei tarvitse ihmetellä. Lehtijutusta on myös mahdollista tulkita, että farkkuja ja niiden käyttämistä pidettiin edistyksellisenä, sillä lainauksessa sanotaan, että tuppukylässä suhtaudutaan housuja käyttäviin naisiin takapajuisesti eli tietyllä tapaa vanhollisesti. Näin toimittaja myös ikään kuin puolustelee farkkujen käyttöä. Farkkuihin kohdistuu lehdissä siis myös positiivisia ja puolesta puhuvia asenteita, joiden avulla pyrittiin normalisoimaan farkkujen käyttöä.

Kaikista positiivisimmat asenteet farkkuja kohtaan löytyy pääsääntöisesti mainoksista, joka on toki hyvin loogista. Monissa aikakauslehtien farkkumainoksissa toistuu villin lännen teema. Farkkuja kuvataan esimerkiksi ehdottomaksi lännen asuksi,³⁸ jolloin mainokset ehkä pyrkivät luomaan niistä kuluttajille amerikkalaista kuvaa. Villi länsi on myös kenties hyvä teema siihen, että nuorisomuoti pyrki erottautumaan aiempien sukupolvien tavasta pukeutua, jolloin pukeutuminen saattoi olla kapinallista ja rohkeaa, mitä villi länsi myös viestii. Farkut olivat siis rohkea ja villi vaate myös mainoksissa. Toisaalta farkkuja markkinoitiin myös tyylikkäänä ja nuorekkaina,³⁹ mikä puolestaan kertoo kenties siitä, että niihin suhtauduttiin pääosin nuorison vaatteena ainakin vielä 1960-luvulla. Mainokset toki pyrkivät myymään farkkuja, mutta ne myös hyödynsivät ympäröivän yhteiskunnan ja erityisesti nuorten asenteita farkkuja kohtaan.

---

³⁷ ”Eri lainen muotikatsaus”, *Suosikki*, NO 4, 1966, 49.

³⁸ Tiklas, *Iskelmä*, NO 6, 1966, 2.

³⁹ Tiklas, *Suosikki*, NO 6, 1967, 70.

3 Puolesta ja vastaan – mistä asenteet kumpusivat?

Asenteet farkkuja kohtaan vaihtelivat siis hyvin laajasti. Useissa esimerkeissä on nähtävissä muun muassa eri ikäryhmien erilaista asennoitumista naisten farkkuja kohtaan, mutta toisaalta myös sukupuolien välillä saattoi olla erilaisia mielipiteitä ja naisten farkuista. Farkut nähtiin välillä myönteisessä valossa, mutta ne keräsivät osakseen myös niitä vastustavia mielipiteitä. Mistä negatiiviset tai positiiviset asenteet siis johtuivat ja mitkä tekijät saivat ihmiset joko tykkäämään tai halveksimaan niitä? Käsittelen tässä osiossa mahdollisia syitä sekä positiivisiin että negatiivisiin asenteisiin farkkuja kohtaan.

3.1 Vanhat tavat historiaan

Arja Turunen on tutkinut laajemmin naisten housujen käyttöä 1900-luvulla. Naisten housut herättivät monenlaista vastustusta jo 1920-luvulla, kun ne alkoivat yleistyä urheilukäytössä ja ulkomaille myös muussa muodissa. Uutta muotia, johon housut kuuluivat, vastustettiin esimerkiksi siksi, että sen nähtiin hylkäävän perinteinen feminiininen rooli ja häivyttävän ylipäättään sukupuolirooleja.⁴⁰ Myös toisen maailmansodan jälkeen 1950-luvulla suosittiin naisten keskuudessa feminiinisempää muotia, johon housut eivät kuuluneet.⁴¹ Farkut eivät olleet tästä housuina poikkeus vaan myös ne nähtiin maskuliinisina ja epäasiallisina. Tämä voi selittää erityisesti vanhempien ikäluokkien negatiivisia asenteita farkkuja kohtaan, sillä he olivat kasvaneet maailmassa, jossa housujen käyttö muutoin kuin ehkä töissä tai urheillessa ei ollut sopivaa niiden miesmäisyyden vuoksi. Aiemmissa kappaleissa käsiteltyjen esimerkkien perusteella vanhemmilla sukupolvilla oli selkeästi käsitys siitä, että naisten tuli näyttää feminiinisiltä ja kauniilta, jolloin farkut ja niitä käyttävät naiset eivät istuneet tähän muottiin. Naisten farkut siis edustivat muutosta ja uutta aikaa, joka varmaankin herätti erityisesti vanhemmissa ikäluokissa vastustusta.

Farkkujen maskuliinisuuden lisäksi myös uskonto saattoi olla syynä negatiivisille asenteille. Erityisesti vanhat ihmiset huomauttivat, että naisten housujen käyttö oli kielletty Raamatussa, sillä se oli syntiä ja vastaan Jumalan luomaa järjestystä. Tähänkin liittyen pelättiin erityisesti

---

⁴⁰ Turunen, 2021, 31.

⁴¹ Vanha-Similä, 2020, 163–164.

sukupuoliroolien sekoittumista tai hälvemistä, mutta housujen käytön paheksuntaan liittyi myös ajattelumalli, jonka mukaan nainen on mieheen verrattuna alempiarvoisempi. Miesten vaatteisiin pukeutumalla nainen siis rikkoi tätä Jumalan luomaa järjestystä yrittämällä omaksua roolin, joka oli häntä korkea-arvoisempi. Uskontoon liittyen naisten housujen käyttöä pidettiin myös maailmanlopun merkinä.⁴² Useat näistä uskomuksista olivat vahvempia erityisesti 1900-luvun alussa, kun housut vasta tulivat laajemmin käyttöön, mutta silti monet vanhemmat ihmiset kasvoivat näihin ajattelutapoihin, mikä voi selittää nyrpeää suhtautumista myöhemmin esimerkiksi farkkujen käyttöä kohtaan. On myös varmasti mahdollista, että vanhempien ihmisten käsitykset tarttuivat osalle nuorista, jolloin myös heidän asenteensa saattoi olla torjuva.

Farkkuja ja housuja ylipäätään pidettiin muutenkin säädyttöminä. 1920-luvulta lähtien yhdessä muun muassa lyhenevien helmojen ja hihojen kanssa housut paljastivat naisten kehoista ne osat, jotka vanha muoti oli piilottanut.⁴³ Housut esimerkiksi paljastivat naisten jalat sekä takapuolen, mitä voitiin pitää seksuaalisena provokaationa. Erityisesti tyttöjen pukeutumisessa kiinnitettiin paljon huomiota siveyteen, joka tarkoitti siis sekä sukupuolimoraalia että pukeutumista ja käytöstä ylipäätään. Käytännössä tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että tytön tuli olla muun muassa hiljainen ja siististi pukeutunut.⁴⁴ Farkut kuitenkin rikkoivat esimerkiksi siististi pukeutumisen normia, sillä niitä kuvailtiin tutkimissani lehtijutuissa epäsiisteiksi vaatteiksi. Lisäksi jotkin farkkumallit olivat myös ihonmyötäisiä, mikä saattoi herättää vanhemmissa vastustusta. Esimerkiksi eräässä *Stumpin* numerossa käydään läpi lukioden lähettämiä kirjeitä ja yhdessä niistä eräs tyttö harmittelee sitä, kuinka hänen vanhempansa huusivat hänelle hänen meikistään ja liian kireistä farkuista.⁴⁵ Tyttöjen pukemat farkut siis rikkoivat pitkään vallassa ollutta käsitystä siveellisyydestä, mikä myös mahdollisesti sai erityisesti vanhemmat suhtautumaan farkkuihin negatiivisesti.

---

⁴² Turunen, 2019, 291–293.

⁴³ Turunen, 2021, 31.

⁴⁴ Turunen, 2019, 288–290.

⁴⁵ Seppo Bruun, *Stump*, NO 9, 1969, 20.

3.2 Kohti uudenlaista tulevaisuutta

Yksi merkittävä tekijä, joka toki saattoi herättää vanhemmissa vastustusta, mutta joka kuitenkin inspiroi ja innoitti nuorisoa, oli farkkujen kapinallisuus. Nuorisomuodin eri variaatiot syntyivät yleensä vastakulttuureiksi vastustamaan esimerkiksi aikaisempia arvoja tai tapoja toimia. 1960-luvulla suurilla ikäluokilla oli myös erityistä voimaa saada muutosta aikaiseksi ja 1960-lukua on muutenkin pidetty tulevaisuudenuskon vuosikymmenenä. Nuorien luomat vastakulttuurit saattoivatkin usein ajan kuluessa sulautua osaksi valtakulttuuria ja näin muuttaa maailmaa.⁴⁶ Nuorisomuoti ja tässä tapauksessa naisten farkut olivat nuorille myös väline vaikuttaa ja muuttaa maailmaa. Farkut olivat ristiriitainen vaate, joka samalla provosoi vanhempia, mutta myös vapautti nuoria vanhoista normeista ja arvoista. Nuorten kapinallisuuden voidaan toisaalta myös sanoa toimineen, sillä nykypäivänä farkut eivät enää ole punainen vaate ainakaan suurimmalle osalle ihmisistä. Positiiviset asenteet farkkuja kohtaan syntyivät siis mahdollisesti esimerkiksi nuorten uudistushenkisyydestä.

Farkut voidaan nähdä myös tasa-arvon edistäjinä. Aikaisemmin sukupuolten eroa oli määrittänyt esimerkiksi tietynlainen pukeutuminen, jossa miehet käyttivät housuja ja naiset mekkoja ja hameita, mutta nyt sekä tytöt että pojat pukeutuivat samoihin vaatteisiin vapaa-ajalla.⁴⁷ Kuitenkin 1960-luvun farkkumuodin voidaan myös nähdä osittain luoneen pohjaa pukeutumisen muutokselle peruskouluissa, joka tapahtui 1970-luvulla peruskoulu-uudistuksen myötä. Peruskoulu-uudistus perustui sosiaaliseen tasa-arvoon ja myös opetussuunnitelmasta tehtiin sukupuolineutraali. Tämä puolestaan heijastui opettajien pukeutumiseen, kun myös naisopettajat alkoivat käyttämään esimerkiksi farkkuja ja T-paitoja kouluissa. Uusi epämuodollisempi pukeutumistyyli edusti unisex-muotia, joka sisälsi ajatuksen naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Tämän jälkeen epämuodollisempi pukeutuminen levisi hiljalleen myös muille työpaikoille.⁴⁸ Farkut siis selvittivät tiensä ensin vapaa-ajan vaatteeksi ja sen jälkeen ne olivat tärkeä vaate tasa-arvoisen pukeutumisen mahdollistamiseksi myös työpaikoilla.

---

⁴⁶ Huokuna, 2006, 101–102.

⁴⁷ Turunen, 2021, 35.

⁴⁸ Turunen, 2019, 297–299.

Kolmanneksi positiivinen suhtautuminen farkkuihin johtui todennäköisesti myös ihan siitä, että ne olivat osa nuorisomuotia ja ne loivat nuorten välille yhteenkuuluvuutta. Nuorisosta muodostui oma ryhmänsä, johon nuoret myös halusivat kuulua esimerkiksi vaatetuksella, musiikilla ja muilla kulutustavaroilla. Farkut olivat yksi vaate, joka yleistyi sotien jälkeen nuorison keskuudessa ja joka oli myös usein ensimmäinen vaate, jota ei tehty itse vaan ostettiin valmiina.⁴⁹ Ne eivät yhdistäneet nuoria vain Suomessa vaan nuoriso pyrki pukeutumaan samalla tavalla kaikkialla länsimaissa. Lisäksi farkut olivat nuorison omien idoleiden käyttämiä vaatteita ja nuoret ottivat myös heistä inspiraatiota pukeutumiseensa. Farkut siis edustivat kuulumista yhteisöön, ja kaiken lisäksi hyvin voimakkaaseen ja näkyvään sellaiseen, mikä varmasti loi positiivista suhtautumista niihin.

4 Yhteenveto – tasa-arvoa ja farkkuja

Farkut olivat aikanaan iso muutos muotiin, vaikka se tapahtuikin ensin lähes pelkästään nuorison keskuudessa. Nuorisomuodilla oli puolestaan suuri vaikutus yhteiskuntaan, sillä se muun muassa tasa-arvoisti muotia ja rikkoi tiukkoja sukupuolinormeja. Ylipäättään niiden avulla oli mahdollisuus ravistella maailmaa sekä haastaa sen arvot ja normit – suunnata asenteet kohti uutta. Uudenlainen muoti antoi mahdollisuuden ilmaista itseään ja kuulua johonkin tiettyyn ryhmään. Muodin muutos osui aikakauteen, jossa moni muukin asia yhteiskunnassa muuttui nopeasti. Esimerkiksi kuluttaminen ja mainonta kehittyivät nopeasti ottamalla vaikutteita ulkomailta. Aikakausilehdet ja etenkin nuorille suunnatut nuorisolehdet toimivat alustana, josta nuoret saivat tietoa ja inspiraatiota maailmalla vallitsevasta muodista ja muista trendeistä. Mainokset puolestaan ryhtyivät kohtelemaan nuoria omana kuluttajaryhmänään ja suuntaamaan heihin purevaa mainontaa. Kaiken tämän takana vaikutti kuitenkin nuorten synnyttämä nuorisokulttuuri, joka yhtenäisti nuorison omaksi ihmisryhmäkseen. Enää lapsuudesta ei hypätty suoraan aikuisuuteen vaan niiden väliin syntyi ikävaihe, joka kenties tarjosi mahdollisuuden haastaa ja olla erimieltä kuin omat vanhemmat.

---

⁴⁹ Vanha-Similä, 2020, 157.

Ympäröivän yhteiskunnan muuttuminen oli siis merkittävä tekijä, joka mahdollisti farkkujen yleistymisen.

Vaikka farkut yleistyivät naisten keskuudessa, lehtikirjoitusten perusteella voidaan päätellä, että farkkuihin kohdistui useita erilaisia asenteita. Niiden yleistymisen ei siis taannut ihmisten hyväksyviä asenteita. Keräämissäni ja tutkimissani lähteissä tuli ilmi hyvin paljon negatiivista suhtautumista farkkuihin sekä naisiin, jotka niitä käyttivät. Tämä kuitenkin saattaa selittyä esimerkiksi sillä, että farkut olivat melko uusi ilmiö vielä 1960-luvullakin. Lisäksi farkut olivat tavallaan kapinallinen vaate sekä nuorille että vanhemmille, mutta ainoastaan ikäpolvien suhtautuminen niihin erosi toisistaan. Nuorille farkut tarkoittivat kenties jotakin, jolla ravisuttaa tai ärsyttää vanhempia ja ympäröivää yhteiskuntaa sekä vanhoja arvoja ja normeja. Vanhemmille sukupolville farkut taas olivat vaate, joka mahdollisesti edusti pelottavaa muutosta vanhasta ja tutusta uuteen ja arvaamattomaan. Farkut saattoivat edustaa heille myös vain uutta nuorison hullutusta, joka kuitenkin lopulta säilyi muodissa ja muutti maailmaa. Toki jako nuorten ja vanhojen välille ei ole näin yksinkertainen, vaan farkkujen ihailijoita ja vastustajia löytyi iästä ja sukupuolesta riippumatta jokaisesta sukupolvesta. Kuitenkin tutkimieni lehtikirjoitusten ja mainosten perusteella voidaan todeta, että farkut olivat hyvin asenteita ja mielipiteitä jakava ilmiö.

Naisten muoti ja pukeutuminen ovat muuttuneet historian aikana useaan otteeseen. Usein muutos on tapahtunut esimerkiksi mekkojen koossa, helman pituudessa tai niiden tyyllissä. Farkut olivat kuitenkin melko suuri mullistus, jonka avulla naiset siirtyivät ainakin länsimaissa virallisesti mekkojen ja hameiden aikakaudelta housujen käytön aikaan. Tulevaisuuden tutkimusta ajatellen olisikin mielenkiintoista tutkia, onko jokin muu vaatekappale historiassa herättänyt samanlaista vastustusta tai hämmennystä kuin farkut tai naisten housut ylipäättään. Lisäksi olisi myös mielenkiintoista tutkia, minkälaiset yhteiskunnalliset ilmiöt ovat vaikuttaneet tietyn vaatekappaleen suosion kasvuun. Lopuksi voidaan kuitenkin todeta, että farkut olivat muutakin kuin pelkkä vaate: ne olivat avain kohti tasa-arvoisempaa maailmaa. Alun lainaukseen viitaten haluan siis vastata: kyllä, uskon niillä olleen järjellinen tarkoitus.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

PAINETUT LÄHTEET

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot:

Elokuva-Aitta, 01.11.1964.

Elokuva-Aitta, 01.05.1965.

Elokuva-Aitta, 01.06.1965.

Iskelmä, 01.01.1964.

Iskelmä, 01.06.1966.

Suomen Kuvalehti, 22.09.1956.

Suosikki, 01.05.1963.

Suosikki, 01.02.1965.

Suosikki, 01.06.1965.

Suosikki, 01.04.1966.

Suosikki, 01.06.1967.

Stump, 01.09.1969.

17 Seitsemäntoista, 01.03.1967.

MONOGRAFIA

Aikasalo, Päivi, (2000): Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia: naisten pukeutumishanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle = Let's follow the sensible and healthy fashion: women's clothing ideals and clothing choice in the 1920s-1960s, Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.

Heinonen, Visa & Konttinen, Hannu, (2001): *Nyt uutta Suomessa! : Suomalaisen mainonnan historia, Mainostajien liitto, Helsinki.*

Vanha-Similä, Maria, (2020): *Pyykkilaudasta pillereihin: Naisten arki Suomessa 1950–1970-luvuilla. Minerva Kustannus Oy, Helsinki.*

ARTIKKELIT

Heinonen, Visa, 'Nuoriso mainonnan kohteeksi – kovaa menoaja meininkiä'. Teoksessa Peltonen, Matti, Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa (toim.), *Arkinen kumous: Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Helsinki, 2003, 113–133.*

Heinonen, Visa, 'Nastavetimet valtojen malliin!'. Teoksessa Häggman, Kai (toim.), *Täältä tulee nuoriso! : 1950–79. WSOY Porvoo, 2006, 105–117.*

Huokuna, Tiina, 'Kapinallista ja kaupallista nuorisomuotia'. Teoksessa Häggman, Kai (toim.), *Täältä tulee nuoriso! : 1950–79. WSOY Porvoo, 2006, 85–103.*

Kaarninen, Mervi, 'Nuorisokulttuurin läpimurto'. Teoksessa Häggman, Kai (toim.), *Täältä tulee nuoriso! : 1950–79. WSOY Porvoo, 2006, 9–37.*

Pirinen, Riitta 'Naisurheilijat näyttävät naisilta'. Teoksessa Tuomisto, Anja & Uusikylä, Heli (toim.), *Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen. Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä, 1995, 122–133.*

Turunen, Arja, 'Hame vai housut? – Urheilevan naisen pukeutumisongelma 1920- ja 1930-luvulla', *Ennen ja nyt* 6, nro 2 (2006).

Turunen, Arja, 'Säädytöntä ja miesmäistä. Naisten housut ja sukupuolikäsityksen muutos 1900-luvulla'. Teoksessa Niiranen, Anna & Turunen, Arja (toim.), *Säädyllystä ja säädytöntä : pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Helsinki, 2019, 276–307.*

Turunen, Arja, 'Who Dares to Wear Trousers? Adoption of a New Fashion by Finnish Women 1920–1980', *Ethnologia Europaea* 50, no. 2 (2021).

WWW-sivut

Suomen etymologinen sanakirja,

https://kaino.kotus.fi/suomenetymologinensanakirja/?p=article&etym_id=ETYM_d79ff94cd46dd863880ee40fa905ff40&word=dongarit. Luettu 10.9.2025.

Yle, "Alkuaikojen Suosikki-lehti saattoi julkaista tähtien kotiosoitteita – artistit lähtivät mukaan leikkiin", <https://yle.fi/a/74-20112309>. Luettu 22.5.2025.

Yle Elävä arkisto, "Farkkujen kaavat vain muistoksi jäi", <https://yle.fi/a/20-110613>. Luettu 28.2.2025.

Yle Elävä arkisto, "Kuinka nainen sai housut", <https://yle.fi/a/20-119013>. Luettu 28.2.2025.